

Култура у трансформацији

Зборник
Етнографског института САНУ
23

ISBN 978-86-7587-042-5

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

Collection of Papers, Volume 23

Culture in Transformation

Editor in chief:

Dragana Radojčić

Editorial board:

Gojko Subotić, Radost Ivanova, Milica Bakić-Hayden, Marina Martinova,
Natalija Puškareva, Elena Uzeneva, Elefterios Alexakis, Peter Slavkovsky,
Sofija Miloradović, Bojan Žikić, Jelena Čvorović,
Mladena Prelić, Ljiljana Gavrilović

Secretary:

Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Dimitrije Stefanović and
associate member of the SASA Vojislav Stanovčić, at VII meeting of the
Department of Social Sciences SASA, on September 11, 2007.

BELGRADE 2007

ISBN 978-86-7587-042-5

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ

Зборник 23

Култура у трансформацији

Главни и одговорни уредник:

Драгана Радојичић

Уређивачки одбор:

Гојко Суботић, Радост Иванова, Милица Бакић-Хајден, Марина Мартинова,
Наталија Пушкарева, Елена Узенева, Елефтериос Алексакис, Петер Славковски,
Софија Милорадовић, Бојан Жикић, Јелена Чворовић, Младена Прелић,
Љиљана Гавриловић

Секретар уредништва:

Марија Ђокић

Примљено на VII седници Одељења друштвених наука САНУ
одржаној 11. септембра 2007. године на основу реферата академика Димитрија
Стефановића и дописног члана САНУ Војислава Становчића

БЕОГРАД 2007

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 35/III, Београд, тел. 011-2636-804
eisanu@sanu.ac.yu
www.etno-institut.co.yu

Рецензенти:
академик Димитрије Стефановић
дописни члан САНУ Војислав Становчић

Лектор:
Софија Милорадовић

Превод:
Јелена Чворовић

Коректори:
Марија Ђокић
Биљана Миленковић-Вуковић

Штампа:
Академска издања
Београд

Тираж:
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства науке Републике Србије

Радови у овом Зборнику резултат су рада на пројектима:

Савремена сеоска и градска култура – путеви трансформације (бр. 1868), *Традиционална култура Срба – системи представа, обреда и социјалних институција* (бр. 2157), *Србија између традиционализма и модернизације – етнoлошка и антрополошка проучавања културних процеса* (бр. 147020), *Антрополошко испитивање комуникације у савременој Србији* (бр. 147021) и *Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори* (бр. 147023), које у целини финансира МН РС.

Садржај Summary

Мирослава Малешевић, <i>Културни обрасци у обликовању женског идентитета. Проблем одрастања основношколци у Београду</i>	7
Miroslava Malešević, <i>Shaping female identity: cultural patterns and the problems of coming of age among girls in elementary school</i>	20
Александра Павићевић, <i>Живот савремене сеоске омладине – на примеру села Дубона код Младеновца</i>	21
Aleksandra Pavićević, <i>Contemporary Rural Youth: Life in the Village Dubona Near Mladenovac</i>	34
Сања Златановић, <i>Свадба и конструисање идентитета</i>	35
Sanja Zlatanović, <i>Wedding and Identity Construction</i>	46
Јадранка Ђорђевић, <i>Ко кога наслеђује? – врањски крај у другој половини двадесетог века</i>	47
Jadranka Đorđević, <i>Who Inherits Whom in the 2nd Half of the 20th Century in the Vranje Area?</i>	61
Љиљана Гавриловић, <i>Живот у новој средини: балканска избегличка прича</i>	63
Ljiljana Gavrilović, <i>Life in new environment: the Balkans refugee' story</i>	92
Мирослава Лукић-Крстановић, <i>Методе и извори истраживања етничности: Срби у Батањи</i>	93
Miroslava Lukić-Krstanović, <i>Methodology and Sources put Forward to Explore Ethnicity: the Serbs in Battony</i>	101
Младена Прелић, <i>Етнички идентитет Срба у Мађарској: резултати истраживања</i>	103
Mladena Prelić, <i>Ethnic Identity of the Serbs in Hungary: Research Results</i>	117
Мирјана Павловић, <i>Асимилација и мањинске организације Срба у Темишвару у историјском дискурсу</i>	119
Mirjana Pavlović, <i>Assimilation and Serbian minority organization in Timisoara: a historical discourse</i>	134
Мирјана Павловић, <i>Међунационални односи: Срби у Батањи</i>	135
Mirjana Pavlović, <i>International Relations: Serbs in Battonya</i>	150
Јелена Љворовић, <i>Caste behaviors among Gypsies in Serbia</i>	151
Јелена Љворовић, <i>Кастинско понашање Рома у Србији</i>	168

Мирослава Лукић-Крстановић, <i>Спектакли XX века: политичке арене и културне сцене у Србији</i>	169
Miroslava Lukić-Krstanović, <i>20th century spectacles: political arenas and cultural scenes in Serbia</i>	188
Ивица Тодоровић, <i>Резултати истраживања обреда литија - допунски осврт</i>	189
Ivica Todorović, <i>Religious Processions: Additional Results</i>	213
Милина Ивановић-Баришић, <i>Промене у годишњим обичајима у подавалским селима</i>	215
Milina Ivanović-Barišić, <i>Changes in Annual Customs in the Villages Underneath the Avala Mountain</i>	235

Мирослава Лукић-Крстановић

МЕТОДЕ И ИЗВОРИ ИСТРАЖИВАЊА ЕТНИЧНОСТИ: СРБИ У БАТАЊИ*

Проблем етничког идентитета анализира се на примеру српске заједнице у Батањи (Battonya) у Мађарској. Да би се протумачио живот и идентитет Срба у Батањи неопходно је реконструисати прошлост и интерпретирати свакодневицу кроз стварне и симболичке интеракције у мултикултурној средини. Имајући у виду наведено истраживачко позиционирање у раду се представља методолошки оквир истраживања као и извори који су истовремено методолошке референце и матрице у етничкој идентификацији.

Теоријско-методолошки оквир

Феномен етничности представља релевантно истраживачко поље у етнолошком дискурсу. Данас је јасно да се етнички проблеми не могу посматрати без јаког историјског, друштвеног и културног упоришта истраживаних пунктова. У густој мрежи диференцијација, етничност проналази своје место кроз симболичко конструисање и комуникајске интеракције. Међутим, феномени *етнички идентитет* и *етничност* подложни су променама и укрштањима са другим идентитетима. Они нису савршене и довршене конструкције. Стога, важно је етнички идентитет ишчитавати и раслојавати онако како га његови актери приказују, тежећи да се открије што више финеса у идентификацијима.

Кључне речи:

етнички идентитет,
Срби, Мађарска,
метод
истраживања,
извори

У оквиру Етнографског института САНУ континуирано се, од осамдесетих година двадесетог века, одвијају проучавања етничности. Питања етничког идентитета прате се у оквиру емиграционо-имиграционих процеса,

---

* Текст је резултат истраживања на пројектима: *Савремена сеоска и градска култура – путеви трансформације* (бр. 1868) и *Етничитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори* (бр.147023), које у целини финансира Министарство науке РС.

као и у мањинским енклавама суседних земаља – Мађарска, Румунија, Словенија и др.¹ Концепције које су одредиле досадашња истраживања етничитета заснивају се на одређеним научним поставкама:

1. маркирана етничка група не посматра се као изолат и детерминисани ентитет, већ у оквиру сложених комуникативних система друштвених, културних, политичких и других груписања;
2. проучавања етничких феномена у свету симбола, стереотипа, идеологија, емпатија или етичких начела не представљају статичне категорије, већ променљиве и динамичне процесе у идентификацијама.

У истраживачкој равни, етничитет је проблем који се поставља у епицентар живота појединца и колектива, кроз интеракцијске мреже (индивидуални и међугрупни односи у оквиру институционалног деловања), стратификације (раслојавања разноврсних друштвених односа), кохезионе силе деловања у испољавању заједништва и супстанционог симболичког скупа етничких одредница. У теоријском дискурсу, интеракцијска конструкција упућује на интра и интер групне односе, кохезиона конструкција наглашава силе које појединце привлаче и групишу у правцу заједнице и заједништва, а стратификациона конструкција се фокусира на диференцирајућу конфигурацију разноврсних пракси. У супстанционој конструкцији, тежиште је на иманентним својствима и ознакама идентитета. Издвајање елемената од стране етничких актера чини базичну основу за конципирање стереотипа и симбола етничког идентитета.²

Проучавања се заснивају на концепту етничности, што упућује на процесе обликовања и вишезначност идентитета. Имајући у виду сложеност етничког идентитета, мора се имати у виду друштвени и културни, односно – субјективни и објективни аспекти припадности и различитости.³ У мултиетничким срединама, проучавање једног етничког ентитета подразумева његово двоструко лице: како етнички актери виде себе, да би се представили другима, и како други виде њих. Стога можемо сматрати да етнички идентитет има и репрезентативни карактер, који одговара како конфигурацији културне сцене, тако и идеолошким захтевима друштвено-политичких ситуација и одређеним временским епохама. Он се креира и у појединачним и заједничким осећањима припадништва, остајући (о)чуван у приватној зони деловања.

---

¹ О потпројекту који је осамдесетих година носио назив *Срби у расејању и етничке мањине на тлу Србије* в. Младена Прелић, *Рад на проучавању миграција из Србије и наших националних мањина у суседним земљама*, Споменница Етнографског института 1947-1997, Етнографски институт САНУ, Београд 1997, 47-53.

² О предностима и ограничењима појединачних теоријских конструкција в: Filip Putinja i Žoslin Stref - Fenar, *Теорије о етничету*, Библиотека XX век, Београд 1997.

³ Мирјана Павловић, *Теоријски оквир проучавања етничности Срба у Батањи*, у: *Друштвене науке о Србима у Мађарској*, Српска академија наука и уметности, Самоуправа Срба у Мађарској, Будимпешта 2003, 117.

Етнолошка проучавања Срба у расејању усмерена су изради проблемских монографија.⁴ Истраживања српске заједнице у Мађарској обухватају процесе етничке идентификације и стратификације. То подразумева и сагледавање начина живота и организацију етничких односа Срба са припадницима других етничких заједница у једном малом граду – у Батањи (Batánya), на југоистоку жупаније Бекеш (Békés). Становници Батање су још од давнина, су Мађари, Срби, Румуни, Словаци, Роми и други припадници различитих вероисповести – католици, православци, гркокатолици, протестанти. Значи, један од циљева истраживања српске заједнице у Мађарској јесте лоцирање, приказивање и представљање српске енклаве у Мађарској, без обзира на њену згуснутост и дисперзију у одређеним популационим зонама.⁵ Критеријуми који одређују посебне просторне целине где су настањени Срби управљају се демографским, социоекономским, културним и историјским околностима. Други циљ истраживања је расветљавање и тумачење етничких феномена у домену значења и функционисања етничког идентитета у мултиетничкој средини. На основу ових циљева одређене су и основне истраживачке стратегије, односно фазе: а) реконструкција батањске прошлости и садашњости кроз коришћење писаних, материјалних, усмених и визуелних извора; б) помоћу садржаја извора као текста могуће је ући у дискурзивно читање контекста, односно – декодирање порука у праћењу значења етничке свести и идентитета; в) помоћу истраживачке опсервације и партиципације прати се и расветљава мрежа друштвених односа у батањској свакодневици; г) истраживања се, затим, проширују на праћење друштвених промена мађарског друштва у време транзиције, односно на праћење улоге и статуса мањинске заједнице у таквим процесима.

На основу тема и наведених поступака издвајају се следећи методолошки приступи: историјски контекст, симболичко–комуникацијски и функционални приступ. Сваки од ових приступа подразумева одређене фазе истраживања и стратегије са одговарајућим истраживачким инструментаријумом. Метод у конципирању истраживања ослања се на холистичке оквире целовитог схватања културе и друштва, али и на сагледавање ових појава у конкретним, ситуационо-догађајним оквирима, имајући у виду синхронијску и дијахронијску димензију.⁶ Синхронијска и дијахронијска димензија

⁴ Истраживања су се обављала у периодима 1990-1992 и 2000-2001. Теренска истраживања су била условљена и политичким догађајима, односно немогућношћу да се континуирано одвијају. Теренски рад обављен заједно са Мирјаном Павловић, обухватао је интервале од по десет дана боравка у Батањи, коришћење архива, као и краткотрајне боравке у оквиру праћења манифестација и делатности српских институција.

⁵ До сада, посебна истраживања Срба у Мађарској обављена су у Ловри и Будимпешти; в. Младена Прелић, *Срби у селу Ловра у Мађарској током XX века*, Српски демократски савез, Будимпешта 1995.

⁶ Младена Прелић наглашава да је важна претпоставка њених истраживања Срба у Ловри холистичко схватање културе, као комплексног система елемената који су у

одређене су дистинкцијама на симболичкој равни: ми – они, преци – потомци, исто – различито итд.⁷ Пут до ових дистинкција води преко означавајућих и означених скупова етничких симбола, као што су језик, вера, друштвени живот и обичаји, предања, елементи материјалне културе, фолклор и др. Интензитет деловања етничких одлика кроз дуготрајан период показује на који начин одлике опстају, које се од њих губе или комбинују са другим елементима. Истовремено, етничност се појављује у вишеструкој улози идентитета: бити Мађар/Мађарица и Србин/Српкиња; Србин/Српкиња и Мађар/Мађарица и Румун/Румунка. Етничко опредељење и избор представљају главни водич кроз сложу идентитетску анатомију.

Извори

Усмени, писани, материјални и визуелни извори представљају богату грађу о животу Срба у Батањи. Извори се појављују у улози верификатора прошлости. Извори су база података у реконструкцији садашњости и прошлости и главни актери утврђивања научних сазнања. Међутим, анализа извора указује и на значај који они имају у обликовању и испољавању етничког идентитета. Многи писани извори (као што је Парохијски летопис и друга архивска грађа), материјални извори (надгробни споменици, елементи материјалне културе) и усмена предања показују каква је њихова намена у животу српске заједнице у Батањи и, шире, у Мађарској. На семантичком и комуникацијском нивоу важно је утврдити како се преносе поруке у зони извора и разноврсних наратива. Извори граде својеврсну причаоницу, у којој се сакупљају сви релевантни подаци – од сећања и предања до вести и информација. Они су засновани на замишљеним, доживљеним и искуственим пракама, као и на представама о животу једне заједнице.

На основу прегледа досадашње систематизоване грађе, писани извори се класификују на објављену грађу и необјављене архивске фондове. Објављена грађа обухвата стручне публикације⁸ и статистику (демографски пописи),⁹ штампу и периодичку српске заједнице у Мађарској,¹⁰ као и

међузависности и који су смештени у шири контекст културе и друштва у коме се јављају. В. Младена Прелић, *Срби у селу Ловри у Мађарској током XX века*, 10.

⁷ Мирјана Павловић наглашава да „Срби у Батањи данас желе истовремено да буду исто и различито; да очувају етничке ознаке и да се адаптирају, али у различитим сферама живота и на начин како то највише одговара групи и тренутку у којем живи“. Мирјана Павловић, *Исто и различито, Срби у Батањи*, у: Етнички и етнокултурни контакти у панонско-карпатском простору, Посебна издања Етнографског института САНУ 42, Београд 1997, 110.

⁸ Посебно се издваја некадашња едиција *Etnografija Južnih Slovena* (радови др Марије Киш и др Игора Грина), касније *Етнографија Срба у Мађарској*, чији је главни уредник Борислав Рус, потом штампана серија монографија *Battonyai Füzetek*, која је излазила од 1961. године, и монографија Милана Мицић, *Одисеја батањских Срба*, Зрењанин 2003 итд.

⁹ Подаци објављени у мађарским статистичким публикацијама као што су *Magyarorszag geographiai Szotara pesten, A népszámlálás 1980-ban, 1990-ban*.

публикована документа институција локалне самоуправе Срба у Батањи. Необјављени архивски фондови смештени су у архивама Сент Андреје, Сегедина, Арада, али и, што је посебно драгоцено за ова истраживања, у српским батањским институцијама: цркви, школи, клубу, библиотеци и приватним легатима. До сада су обрађене црквене књиге и црквени протоколи из XVIII века, Парохијски летопис из 1908. године, школски дневници с почетка XX века, документа и записници надзорних одбора земљорадничке задруге, такође с почетка XX века и др. С једне стране, ти списи представљају протоколе који садрже прокламоване уредбе званичних црквених и цивилних установа. С друге стране, необјављена грађа, осим регуларних података, пружа увид у организацију српске заједнице у Батањи – у статус њених чланова и положај у мађарском друштву.

Један од круцијалних докумената, који представља спој између усмених предања и записа јесте Парохијски летопис. У овом писаном документу могу се прочитати догађаји из прошле свакодневице српске парохије у Батањи, али су у њему такође забележени и издвојени пресудни догађаји, који „исписују“ историју Срба у Батањи: предања о досељавању Срба у Батању, стварање првих српских институција у Батањи, исељавање батањских оптаната у Овче Поље (Македонија) 1924. године, Други светски рат и мобилизације, комунистички период подржављења црквене школе, атеизација итд. Парохијски летопис је као извор испунио је основни задатак: постао је документ и референца у чувању и преношењу означених и битних тренутака из прошлости. И не само летопис, него и други писани документи имају сличну намену. Како су многи подаци из батањске прошлости непроверени и накнадно интерпретирани, њени списатељи – свештеници, учитељи, виђенији Батањци, стварали су дуги низ година стварали локалну историју, која се затим преносила и надограђивала кроз усмена предања и сећања.

У досадашњим анализама историје Срба у Батањи показало се преламање замишљене историје и доживљене прошлости. Српска прошлост у Батањи често се представља кроз истицање посебности, аутентичности и архаичности, чему иначе теже и друге етничке историје. У мултиетничком друштву, фаворизовање етничке прошлости, укључујући и ниво глорификовања, окренуто је кохезионим силама заједништва, али и стварању позиција историјске свести на етничкој хијерархији, што улази у интересне сфере мањинске и државне политике (однос између подређених и надређених групација, моћ порекла, моћ институција и значајних појединаца итд.).

Писани и материјални извори имају репрезентативни карактер. Ови извори се појављују у функцији легата, збирки или заоставштина, које се у пригодним приликама представљају. Јубилеји, свечаности, изложбе и друге манифестације јесу прилика да се српски извори – писана документа и

---

¹⁰ Народни календар и Српске народне новине.

материјална култура – представе не само Србима него и батањској и, шире, мађарској јавности.¹¹

Усмени извори представљају релевантне показатеље етничности и живота Срба у Батањи.¹² Прва истраживачка запажања стварана су на кратким вестима, које су подразумевале сакупљање основних података о батањском хабитусу. Други тип усмених извора улази у наративни дискурс.¹³ Животне приче као схватања, размишљања или сећања представљају издвојене делиће – призоре из личних и заједничких досијеа. Слагањем тих секвенци уобличава се портрет Срба у Батањи, али такође се могу пратити различити животни путеви појединаца. Поред прича о животу, у разговорима са испитаницима тежиште је било и на наративној фрагментацији – у виду прича из живота. Појединци су издвајали оне сегменте или епизоде које су представљале релевантне координате и показатеље у идентификацијима.

На основу доступног материјала (интервјуи и животне приче), издвајају се наративне целине у праћењу одређене хронологије догађаја из прошлости појединца и батањског колектива, као и мишљења, ставови и уверења који формирају систем вредности у комуникацијским процесима. Те наративне целине су следеће: причања о пореклу и настанку (предања о досељавању Срба и породичне генеалогije), простори и места окупљања (црква, школа, сокаци, Српски клуб и др.), егзистенција (породични дом, салаши).¹⁴

Како је реч о мултиетничкој средини у историјском и друштвеном контексту, усмени извори представљају и скупове ставова о вредновању сличности и разлика. Идентитетска обележја у међугрупним односима посматрају се на следећим релацијама: етничко, политичко, социјално, конфесионално, старосно и родно. Износе се ставови о међуетничким односима, о политичким ситуацијама, социјалним статусима, о традиционалним и модерним културним системима, о генерацијским разликама, улози и положају жене у друштву итд. У поређењима и поларизацијама генерализују се одређени ставови, те улазе у зону стереотипизација – поједностављивања сличности и разлика, односно,

---

¹¹ Јуна 1991. године отворена је изложба поводом 300-годишњице Сеобе Срба под Чарнојевићем. Том приликом је изложена богата фотодокументација из батањске прошлости, архивска документа, предмети материјалне културе (делови ношње, вез и др.).

¹² Током истраживања сакупљене су животне приче Батањаца (око 30), такође је и интервјуисано 30 Батањаца, а обављене су и анкете међу српском популацијом у овом граду. Интервјуи су обављени и са Батањцима – припадницима других етничких група, са појединцима из структура власти, културних и конфесионалних установа.

¹³ На основу сакупљене грађе систематизовани су и класификовани лични и породични досијеи који обухватају: а. животне приче појединаца, б. приче о породичном животу некад и сад, в. приче о животу српске заједнице у Батањи.

¹⁴ Мирослава Лукић Крстановић, *Причања о животу – Срби у Батањи*, у: Етнички и етнокултурни контакти у панонско–карпатском простору, Посебна издања Етнографског института САНУ 42, Београд 1997, 95-98.

минимизирања или глорификовања групних одлика. Набрајају се елементи који се сматрају српским у односу на мађарске, румунске, ромске; говори се о њиховом очувању или губљењу, о ономе што их зближава и раздваја, о актуелним проблемима њихове модификације. Фаворизује се значај једних и умањује вредност других културних система (као позитивно и негативно, пожељно и непожељно, аутентично и усвојено). Усмени извори – кроз ставове, сећања, предања у идентитетском кодираним систему, од фактографије преко митологизације и идеологизације – постају парадигме припадности и различитости.

Љиљана Гавриловић одређује основне улоге визуелних извора. Они успостављају „двоструку визуелну комуникацију између аутора и појаве која се бележи током настајања документа и између документа и истраживача током коришћења документа као извора.“¹⁵ Коришћење видео и фото записа успоставља један посебан комуникативни систем између субјекта и објекта. Визуелни записи се појављују у двострукој улози – у улози научног верификатора и документа.

Видео записи се прате на три нивоа: на нивоу концепта, на нивоу документа и на нивоу искуства. Концепт се заснива на утврђеним истраживачким моделима категорија етничког идентитета, у свакодневной пракси етничких актера. Тако се видео запис прво појављује на нивоу замисли и фокусирања оних сегмената који су издвојени из батањске свакодневице и батањске сцене (на пример, снимљене су свечаности поводом краја школске године у Српској школи, црквена слава, манифестација „Српски дан“ у Батањи и др.). На нивоу документа, видео записи кадрирају оне сегменте који служе као доказни научни материјал у расветљавању етничких и културних феномена (на пример, посебно су лоцирани кадрови старих надгробних споменика, цркве и старих црквених књига, потом амбијент Српског клуба и батањске институције – цркве других вероисповести, библиотека, културни центар, градоначелништво, а издвојени су и делови казивања старих Срба из Батање). Искусвени ниво подразумева да су видео записи прављени у ходу, да би се непосредно осликала батањска свакодневица (на пример, улице Батање, батањска пијаца, млади који се окупљају у вечерњим сатима). Случајни или намерни кадрови чине посебан вид колажа који даје једну слободнију истраживачку интерпретацију. Батањска свакодневица, слагањем визуелних секвенци, може да остане на нивоу утиска, али ипак вредног као подлога у научној интерпретацији.

Фото-записи успостављају посебан вид кореспонденције између истраживача, документа и власника документа. Фото-заоставштина и фото-записи чине значајан фонд, у коме се откривају појединачне, породичне и батањске повести, као и призори, односно визуелни наративи из свакодневног живота.

---

¹⁵ Љиљана Гавриловић, *Балкански костими Николе Арсенивића*, Посебна издања Етнографског института САНУ 52, Београд 2004, 11.

Истраживачка пракса у батањској свакодневици

Истраживања Срба у Батањи лоцирана су у ситуационе зоне ритуала, светковина и пригодних свечаности, које успостављају релацију приватно – јавно. Проучавања су усмерена на оне просторе који су означени као етничка енклава. Истраживачко позиционирање је подразумевало и посебне облике интеракција. У ритуалним зонама, истраживачко-истраживани однос одвијао се по принципу реципроцитета. Ми као истраживачи биле смо за актере догађаја истраживани објекти у истој мери у којој су они то били за нас. Овај вид *alive-a* и непосредне праксе у репрезентативној зони етничности представљао је значајне истраживачке маркере. На основу истраживачке праксе, утврђене су основне ритуалне зоне у којима се одвија жива етничка комуникација.

Ритуални скупови обухватају следеће приватне и јавне зоне окупљања Срба у Батањи: православни и католички празници у породичној ритуалној зони (православни и католички Божић и Ускрс), прослављање рођендана и имендана, прослава Нове године по грегоријанском и јулијанском календару. Српски, мађарски и други празници делују у једном следу сагласности породичне традиције. Идући од генерације до генерације, породичне светковине које припадају српској традицији симплификују се или се обликују у комбинацији са другим традицијама. Други скуп представљају јавни ритуали – мађарски празници и српске манифестације. Батањски празници и светковине укључују два типа поретка, државни и етнички. Коначно, посебни скупови ритуалне праксе јесу светковине као етничка амблемизација – Дани српске културе и Храмовна слава српске православне цркве „Рождество пресвете Богородице“.¹⁶

Читање ритуалне праксе и сегментирани свакодневице омогућили су непосредан увид у живот појединаца и колектива. Статус научне објективности заснива се на односу научног представљања и научног тумачења, при чему је важно суштински покрити што више детаља. Ми бележимо, систематизујемо и тумачимо оно што наши „информатори раде или мисле да раде“.¹⁷

Етнолошка истраживања омогућују непосредан увид у живот Срба и других етничких заједница у Батањи. Истраживачки угао посматрања дозвољава, поред приказивања стварности, и одговарајућу интерпретацију као објективни поглед изван. Ова истраживачка дистанца подразумева јасно утврђену теоријско-методолошку стратегију и програмиран теренски рад.

---

¹⁶ Мирослава Лукић Крстановић, *Срби у Батањи, етничка амблемизација светковина*, у: Положај и идентитет српске мањине у Југоисточној и Централној Европи, Српска академија наука и уметности, књ. СХ, .25, Београд 2005, 348.

¹⁷ Kliford Gerc, *Tumačenje kultura 1*, Biblioteka XX vek, Београд 1998, 25.

Miroslava Lukić-Krstanović

Methodology and Sources put Forward to Explore Ethnicity: the Serbs in Battonya

The problem of ethnic identity is being analyzed on the example of the Serbian community in Battonya, Hungary. In order to understand life and identity of the Serbs in Battonya, it is necessary to reconstruct the past and interpret their everyday life through real and symbolic intercatations in the multicultural environment. This paper presents methodology and sources (written, oral, material and visual) put forward to explain the phenomenon.

Key words:

ethnic identity, Serbs,
Hungary,
methodology, sources

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(497.11)(082)
316.7(497.11)(082)

КУЛТУРА у трансформацији / главни и одговорни уредник Драгана Радојичић ; [превод Јелена Чворовић]. - Београд : Етнографски институт САНУ, 2007 (Београд : Академска издања). - 235 стр. ; 24 см. - (Зборник / Српска академија наука и уметности, Етнографски институт, ISSN 0351-1499 ; 23)

На спор. насл. стр.: Culture in Transformation. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - "Радови у овом Зборнику резултат су рада на пројектима: Савремена сеоска и градска култура - путеви трансформације, Традиционална култура Срба - системи представа, обреда и социјалних институција, Србија између традиционализма и модернизације - етнологска и антрополошка проучавања културних процеса, Антрополошко испитивање комуникације у савременој Србији и Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори" --> полеђина насл. листа. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз сваки рад.

ISBN 978-86-7587-042-5

1. Радојичић Драгана

а) Етнологија – Србија – Зборници

б) Културна антропологија – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 141819148